

MESTRES, Albert: *Joaquim Rubió i Ors poeta. Estudi i edició crítica de Lo Gaiter del Llobregat*, Tarragona: Publicacions URV, 2022.

JOAN MAS I VIVES

Universitat de les Illes Balears

joan.mas@uib.cat

La figura de Joaquim Rubió i Ors ha estat controvertida. Ho va ser entre els seus contemporanis i ho va seguir sent en els estudis posteriors al seu traspàs. Em sembla que entorn de la seva personalitat hom hi pot trobar més discrepàncies que consensos acceptats per unanimitat. El punt més polèmic ha estat el de la seva representativitat en el procés de recuperació del català com a llengua culta. No tothom està d'acord en la importància que tingué la publicació a partir del 1839 dels poemes que signà al *Diario de Barcelona* amb el pseudònim de «Lo Gaiter del Llobregat» ni tampoc del pròleg amb què encapçalà el llibre del mateix títol quan els reuní el 1841. Se li ha retret sovint que precisament fos ell qui primer va voler fixar la representativitat d'aquests versos i d'aquest pròleg i, en efecte, va dedicar molts d'esforços a reclamar el lloc d'honor que li corresponia en el context de la cultura catalana. El text en què mostrà més ímpetu en aquesta reivindicació el trobem, com és sabut, a la *Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanes*, llegida inicialment a la Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el febrer del 1877. També Antoni Rubió i Lluch es va prendre molt seriosament la defensa del seu pare com a màxim exponent de la Renaixença quan va preparar el quart volum de l'edició poliglota de *Lo gaiter del Llobregat*, aparegut el 1902, només dos anys després de la mort del poeta.

El famós pròleg del 1841, aquell en què reclamava la independència literària de Catalunya, s'ha posat en qüestió sobretot a causa de la pròpia actuació posterior del poeta, que ha estat acusat de poc sincer i s'ha negat el caràcter programàtic del text. El cert, però, és que tant els poemes com el pròleg existeixen, es publicaren en unes dates ben concretes i, al meu parer no perden força si, en un altre moment o en unes altres circumstàncies, foren més o menys contradits per l'actuació del seu autor. Hi són i diuen el que diuen.

Joaquim Rubió i Ors, poeta, el llibre en dos extensos volums d'Albert Mestre que ara ressenyem, constitueix, amb pocs canvis, la tesi doctoral que va defensar a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona el febrer de 2021, elaborada sota la direcció de Magí Sunyer i Joan Ramon Veny Mesquida. Constitueix una revisió de la vida i l'obra de Rubió.

El primer volum aporta un estudi que destaca per la seva objectivitat i per presentar una síntesi molt completa de l'estat de la qüestió que ofereixen els estudis rubionians. Sobretot aprofita molt extensament les cartes de Rubió, especialment l'epistolari que va mantenir amb el poeta mallorquí Tomàs Aguiló i Forteza, a partir del 19 d'octubre de 1841, un dels més extensos que s'ha conservat. També aporta aspectes nous a partir de la documentació que ha pogut consultar

a l'Arxiu Literari dels Rubió, molt ric, finalment dipositat a la Biblioteca de Catalunya. Entre altres aspectes, destaca la informació que proporciona sobre la vida del poeta abans de 1839 i la del període en què va residir a Valladolid entre 1839 i el 1858. L'actuació de Rubió va estar marcada per la voluntat de situar-se socialment i econòmicament i d'adquirir un posició estable, públicament reconeguda. Les oposicions del 1847 que el convertiren en catedràtic a Valladolid, i que a partir del 1858 li permeteren exercir-la a Barcelona, responen a aquesta voluntat. També els treballs que va fer en el camp del periodisme apologetic, estimulat pel seu amic Joaquim Roca i Cornet, o en els estudis històrics. Això en determinades èpoques de la seva vida va relegar a un segon terme la seva activitat com a poeta.

La part central del llibre es dedica a l'estudi de *Lo Gaiter del Llobregat*. Es tracta de la seva única obra poètica, reelaborada al llarg de tota la vida. Mestres fa un estudi minuciós de les tres edicions que va tenir, la de 1841, la de 1858 i la de 1888-1889, en tres volums, completada amb un quart volum preparat per Antoni Rubió i Lluch i editat el 1902. N'estudia la gènesi i l'evolució i també la recepció, tant contemporània com pòstuma, així com la valoració que ha merescut al llarg dels anys.

La segona part del treball d'Albert Mestres se subtitula *Textos de l'edició crítica de Lo Gaiter del Llobregat* i respon a una edició crítica de tota la poesia catalana de Rubió, molt acurada i treballada fins al més mínim detall. Localitza fins a 117 poemes, alguns, pocs, publicats de manera dispersa o inèdits. En fa un seguiment exhaustiu, des de la redacció, quan té informació al respecte, fins a la incorporació al llibre, o a la seva localització quan es tracta de poemes no inclosos a *Lo Gaiter*.

En conjunt, el treball de Mestres deixa clar que l'activitat poètica de Rubió va dur-se a terme en dos períodes molt concrets de la seva vida. El primer va de 1839 al 1842 i culmina en la primera edició de *Lo Gaiter* i tot seguit del *Rondor del Llobregat*, que n'és la primera ampliació. La segona va del 1844 fins al 1854 i es tradueix en un bon nombre representatiu de poemes que, després, s'integraren a la segona edició de *Lo Gaiter* del 1858. Els poemes escrits en cada un d'aquests períodes tenen una significació diferent. En general, els que va escriure durant el primer període responen a la temàtica patriòtica i responen a una actitud programàtica que, al meu parer, és difícil d'ignorar o de negar. Els del segon període són majoritàriament de temàtica sentimental i potser no han merescut fins ara la valoració que es mereixen. Després d'aquests dos períodes gairebé només va afegir a la seva obra lírica el poemes que va escriure per obtenir la distinció de Mestre en Gai Saber als Jocs Florals del 1863. A més del valor únic que té l'edició per ella mateixa, són també d'un gran interès les breus notes que precedeixen cada poema. Del conjunt d'aquestes notes se'n dedueix que els versos de Rubió i Ors recullen els tòpics més significatius del Romanticisme i això el converteix en el primer poeta que els incorpora de manera sistemàtica en la poesia catalana. D'això se'n pot deduir que és ell el primer que aporta una nova modernitat a aquesta literatura. D'aquí deriva, a parer meu, la màxima significació que té.

Molta més desatenció ha patit la poesia de Rubió i Ors en el que afecta a la seva qualitat. Pocs poemes seus han passat a formar part del patrimoni comú, cosa que a més d'un ens pot semblar com a mínim injustificada.

NEU, Irmela: *Consciència lingüística i consciència nacional a Catalunya durant la Renaixença (1883-1891)*, Barcelona: PAM, 2022; «Textos i Estudis de Cultura Catalana» 254.

JORDI GINEBRA

Universitat Rovira i Virgili

jordi.ginebra@urv.cat

El llibre objecte d'aquesta ressenya, de 414 pàgines, és la traducció del treball «Sprach- und Nationalbewusstsein in Katalonien Während der Renaixença (1833-1891)», publicat el 1992 en alemany, la llengua en què va ser redactat, a la revista *Estudis Romànics* —tot i que el número de la revista correspon als anys 1987-1991. Al seu torn, el treball publicat a *Estudis Romànics* havia estat la tesi doctoral de l'autora, llegida a la Universitat de Frankfurt del Main el 1985. L'estudiosa signa amb el cognom Neu, en contrast amb el cognom que havia usat en altres estudis, que és el de Neu-Altenheimer.¹

L'obra s'estructura en set parts. En la primera (p. 13-55) s'estableixen els conceptes sociolingüístics que després s'utilitzen al cos del llibre. En la segona (p. 57-151) es tracten aspectes històrics de la consciència lingüística en el marc del conflicte entre Catalunya i Castella. En la tercera (p. 153-222) s'estudien les teories del període sobre la relació entre el català i el llemosí. L'enfocament no és el de descriure l'erudició de l'època, sinó el de determinar les conseqüències socials i polítiques dels debats. En la quarta (p. 223-283) s'analitza, amb el mateix enfocament, el debat sobre el caràcter de llengua viva o llengua morta del català, com es fa igualment en la cinquena part (p. 285-361), en la qual s'investiga la «filologia catalana» del període —gramàtiques, ortografies, diccionaris. En la sisena part (p. 363-366) s'ofereixen unes observacions finals. I en la setena (p. 367-407) hi ha la bibliografia, extensa.

1. Entre la lectura de la tesi (1985) i la publicació a *Estudis Romànics*, el treball va ser objecte d'una primera impressió com a llibre el 1989 (sense ISBN), també a càrrec de l'IEC (editor de la revista), amb l'estranya data (per a una obra d'un volum) de 1987-1989. També és estrany que un llibre aparegut el 1989 es tornés a publicar tres anys després com a article (un «article» de 348 pàgines!). Fa l'efecte que el llibre era una separata; una separata, però, editada abans que el corresponent número de la revista —i no pas després, com diu ara el volum objecte d'aquesta ressenya (p. 8).